

Joint EU-MNE Programme for
Employment, Education and Social Welfare

REZULTATI ISTRAŽIVANJA O POTREBAMA MLADIH PREDUZETNIKA U CRNOJ GORI

Pripremio: Investment & Consulting doo | Podgorica, Crna Gora

Ovo istraživanje sproveo je Investment & Consulting doo za potrebe Instituta za preduzetništvo i ekonomski razvoj (IPER) i Unije mladih preduzetnika Crne Gore (UMHCG) u okviru projekta „Održivi uticaj na povećanje zaposlenosti u manje razvijenim opštinama u Crnoj Gori kroz podršku preduzetništva mladi“, koji je ko-finansiran iz fonda Evropske unije u okviru IPA II programa EU i CG za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu.

Projekat se sprovodi pod vođstvom Direktorata za finansiranje i ugovaranje sredstava EU pomoći Ministarstva finansija i socijalnog staranja i Direkcije za programiranje i implementaciju EU fondova Ministarstva ekonomskog razvoja.

Sadržaj ovog istraživanja isključiva su odgovornost Instituta za preduzetništvo i ekonomski razvoj i Unije mladih preduzetnika Crne Gore, i ni na koji način ne odražavaju stavove Evropske unije. Svi pojmovi u ovom izvještaju navedeni u muškom rodu odnose se na iste pojmove u ženskom rodu i obrnuto. Sva prava zadržana. Kratki izvodi iz ove publikacije mogu se nepromijenjeni reprodukovati bez odobrenja autora, pod uslovom da se navede izvor.

SADRŽAJ

UVOD	3
CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	3
DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE ISPITANIKA.....	4
REZULTATI KVANTITATIVNOG ISTRAŽIVANJA	7
ZAKLJUČAK	17

LISTA GRAFIKA:

Grafik 1: U kojoj opštini je Vaše sjedište?	4
Grafik 2: Da li radite/imate poslovnice u još nekoj opštini? (%)	4
Grafik 3: Pol ispitanika/ce? (%)	5
Grafik 4: Da li ste upoznati sa našim Programom o besplatnoj dodjeli sredstava za mlade preduzetnike? (%)	7
Grafik 5: Da li želite da vas informišemo kada se objavi Javni poziv? (%)	7
Grafik 6: Kako ocjenjujete trenutnu situaciju u privredi? (%)	7
Grafik 7: Kakvi su vaši razvojni planovi u narednih 12 mjeseci? (%)	8
Grafik 8: Da li imate u planu zapošljavanje novih ljudi? (%)	8
Grafik 9: Koliko dugo bi obuka trajala? (%).....	12
Grafik 10: Na koji period ste spremni da zaposlite nove osobe nakon završene obuke? (%)	12
Grafik 11: Sa kojim izazovima se najčešće suočavate prilikom vođenja biznisa? (Ispitanici su imali mogućnost više odgovora, %)	13
Grafik 12: Šta preduzimate kako biste prevazišli izazove sa kojima se suočavate?	14
Grafik 13: Ukoliko bi tražili pomoć, kome bi ste se obratili?	14
Grafik 14: Navedite tri ključne stvari koje bi vam bile korisne za oporavak/nastavak i održivost poslovanja? (Ispitanici su imali mogućnost više odgovora, %)	15
Grafik 15: Šta vas je navelo da započnete svoj biznis (%)	15
Grafik 16: Šta je pozitivno u tome što ste preduzetnik/vlasnik sopstvenog biznisa?	16
Grafik 17: Na koji način se najčešće edukujete u vezi vođenja biznisa?	16

LISTA TABELA:

Tabela 1: Primarna djelatnost i veličina preduzeća	5
Tabela 2: Primarna djelatnost	6
Tabela 3: Primarna djelatnost, pozicije za novozaposlene, potrebno znanje i vještine, vrste obuka.....	9

UVOD

U saradnji sa Institutom za preduzetništvo i ekonomski razvoj (IPER) i Unijom mladih preduzetnika Crne Gore (UMHCG), realizovano je istraživanje "Istraživanje o potrebama mladih preduzetnika u Crnoj Gori".

Kvantitativno istraživanje među mladim preduzetnicima i preduzeticama imalo je za cilj da prepozna barijere i izazove sa kojima se suočavaju u svakodnevnom poslovanju. Takođe, cilj istraživanja je bio i da se utvrdi stepen informisanosti o Programu bespovratne dodjele sredstava za mlade preduzetnike, kao i njihova zainteresovanost za navedeni program.

CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Imajući u vidu ciljnu grupu koja je uključena, polazna tačka za istraživanje su bili raspoloživi podaci iz Udruženja mladih preduzetnika, odnosno mreže mladih preduzetnika Crne Gore, kao i raspoloživi kontakti od strane Instituta za preduzetništvo i ekonomski razvoj. Uzorak od 150 preduzetnika je definisan na način da pruži pouzdanu analizu na nivou različitih poslovnih aktivnosti i na nivou tri regije. Za ispitivanje je kreiran upitnik koji je nudio pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Pitanja su koncipirana na način da se dobiju sljedeći odgovori:

- Opšte informacije o preduzećima;
- Poslovna aktivnost: barijere i izazovi sa kojima se suočavaju;
- Razvojni planovi za naredni period;
- Potrebe za dodatnim zapošljavanjem: broj zaposlenih i specifične vještine;
- Spremnost da se preduzetnika aktivno uključe u organizovanje obuke na radnom mjestu;
- Neophodni uslovi za organizovanje obuke na radnom mjestu (potrebna oprema i materijal) i sl.

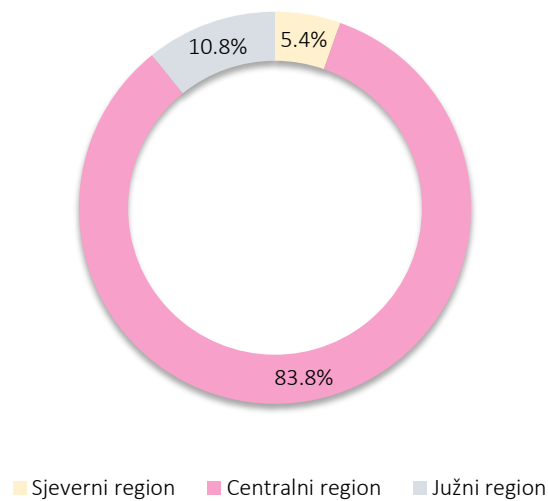
Terensko istraživanje je realizovano u periodu od 09. februara do 09. marta i odgovore je dalo 111 preduzetnika. Kvantitativni metod je podrazumijevao primjenu direktnog intervjua (face-to-face) i online ankete sa preduzeticima. Međutim, kako su kontaktirani preduzetnici po nekoliko puta i uloženi dodatni napor kako bi se došlo do odgovora, među preduzeticima je vladala velika nezainteresovanost i odbijanje u učestvovanju ovog istraživanja.

Uzimajući u obzir ciljeve projekta, definisanu metodologiju, kao i izazove i nepredvidive okolnosti tokom prikupljanja podataka, Investment & Consulting doo smatra da se dobijeni rezultati mogu tretirati kao validni pokazatelji mišljenja preduzetnika.

DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE ISPITANIKA

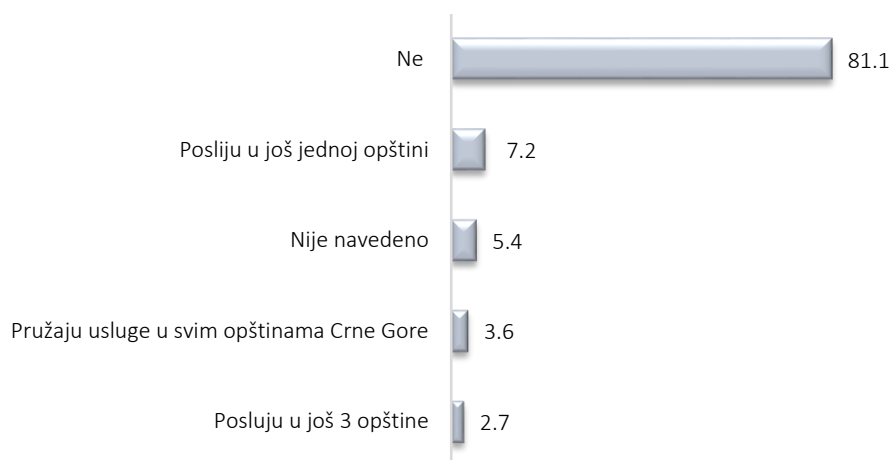
U kvantativnom istraživanju učestvovalo je 111 mladih preduzetnika. Najveći broj anketiranih preduzeća ima svoje sjedište u opštinama iz centralnog regiona (83.8%), dok 10.8% preduzeća posluje u južnoj regiji i 5.4% u sjevernoj regiji.

Grafik 1: U kojoj opštini je Vaše sjedište?

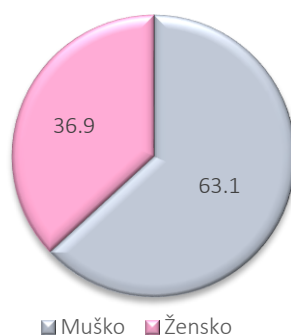
Pored navedenog sjedišta, 7.2 % preduzeća rade ili imaju poslovnice u još jednoj i 2.7% posluje u još 3 opštine. Da pružaju usluge u svim opštinama Crne Gore, izjasnilo se 3.6% preduzetnika.

Grafik 2: Da li radite/imate poslovnice u još nekoj opštini? (%)

O potrebama mladih preduzetnika u Crnoj Gori izjasnilo se 63.1% muškaraca i 36.9% žena.

Grafik 3: Pol ispitanika/ce? (%)

Među ispitanicima najviše dominira starosna dob od 25 do 35 godina (77.5%), ostali spitanici su dobi od 35 do 44 godina (18%) i od 18 do 24 godina (4.5%). Kada je riječ o najvećem završenom stepenu obrazovanja, 75,7% ispitanika ima završen fakultet i postdiplomske studije, dok je njih 24.3% sa završenom srednjom i višom školom. Najveći broj preduzeća koja su bila uključana u kvantitativno istraživanje je registrovano kao društvo sa ograničenom odgovornošću 86.5%. Kao preduzetnik/preduzetnica registrovano je njih 10.8%. Od poljoprivrednih proizvođača u istraživanju je učestvovalo njih 1.8% i 0.9% ortačkih društava.

Na osnovu rezultata, primarne djelatnosti koje se ističu jesu konsultantske usluge iz oblasti marketinga i komunikacije (20) kao i proizvodnja i prodaja (13). Informaciono-komunikacionim tehnologijama se bavi 10 preduzeća.

Tabela 1: Primarna djelatnost i veličina preduzeća

Primarana djelatnost	Broj preduzeća
Konsultantske usluge iz oblasti marketinga i komunikacije	20
Proizvodnja i prerada	13
Informaciono-komunikacione tehnologije	10
Finansijsko računovodstveni i pravni poslovi	9
Trgovina	9
Turizam i ugostiteljstvo	7
Umjetnost, zabava i rekreacija	6
Izrada i obrada (drveta, kamena, tekstila)	6
Arhitektonsko projektovanje i dizajn enterijera	6
Usluge održavanja i servisiranja	5
Frizersko-kozmetičarske usluge	4
Građevinarstvo i građevinske usluge	4
Prodaja i izdavanje nekretnina	3
Audio i video produkcija	2
Zdravstvene usluge	2
Štampanje i štamparske usluge	2

Veličina preduzeća	%
Mikro preduzeća (1-9)	96.4%
Mala preduzeća (10-49)	3.6%

Prema broju stalno zaposlenih dominiraju mikro preduzeća (96.1%). Pored stalno zaposlenih, 64 preduzetnika povremeno angažuje 1 do 4 radnika, a njih 12 angažuje 5 do 12. Tokom sezone pojedina preduzeća imaju potrebu da zaposle od 20 do 30 novih radnika.

Da je poslovno aktivno do jedne godine izjasnilo se 21 preduzeće. Dvije godine posluje 20 preduzeća, dok tri odnosno četiri godine posluje njih 19. Od 5 do 10 godina aktivno je 18 preduzeća, U biznisu od 10 ili više godina, posluje 14 preduzeća.

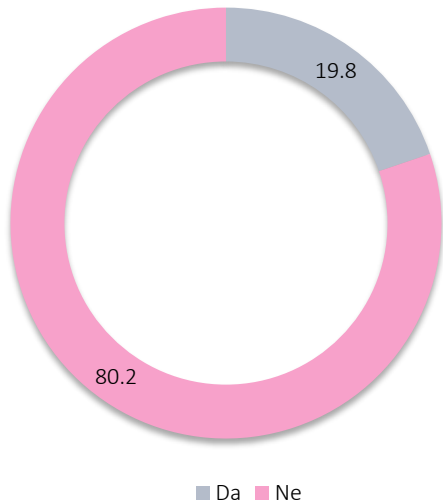
Tabela 2: Primarna djelatnost

Broj godina poslovanja	Broj preduzeća
Prva godina od poslovanja	21
2 godine	20
3 godine	19
4 godine	19
Od 5 do 10 godina	18
10 ili više godina	14

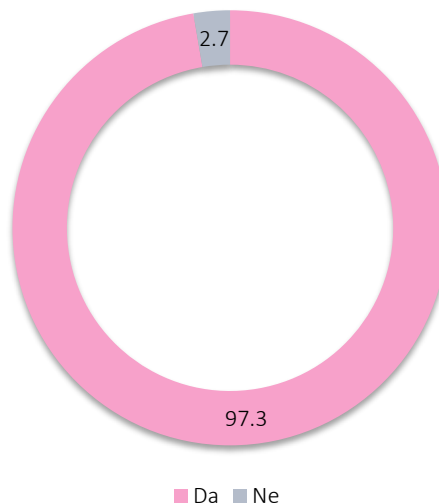
REZULTATI KVANTITATIVNOG ISTRAŽIVANJA

Sa Programom o besplatnoj dodjeli sredstava za mlade preduzetnike upoznato je 80.2% preduzetnika, dok je intresovanje da budu informisani o svim detaljima poziva, kada se objavi Javni poziv, iskazalo 97.3% preduzeća.

Grafik 4: Da li ste upoznati sa našim Programom o besplatnoj dodjeli sredstava za mlade preduzetnike? (%)

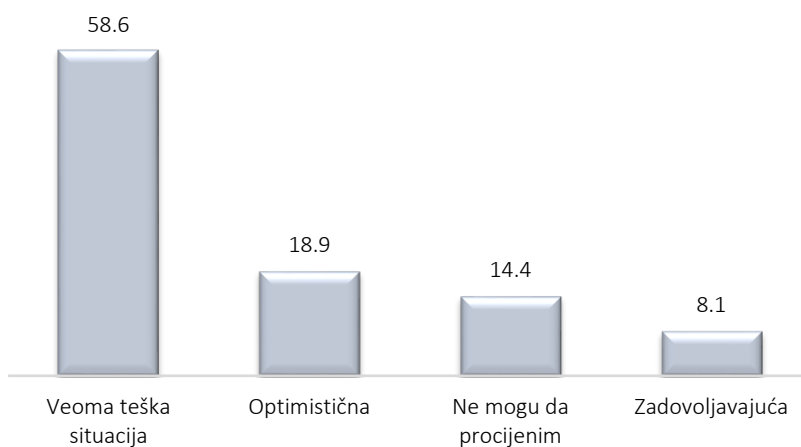

Grafik 5: Da li želite da vas informišemo kada se objavi Javni poziv? (%)

Preovladava mišljenje da je trenutna situacija u privredi veoma teška (58.6%). Optimističan stav prema navedenoj situaciji ima 18.9% ispitanika, dok je 18.9 % preduzetnika izrazilo optimizam.

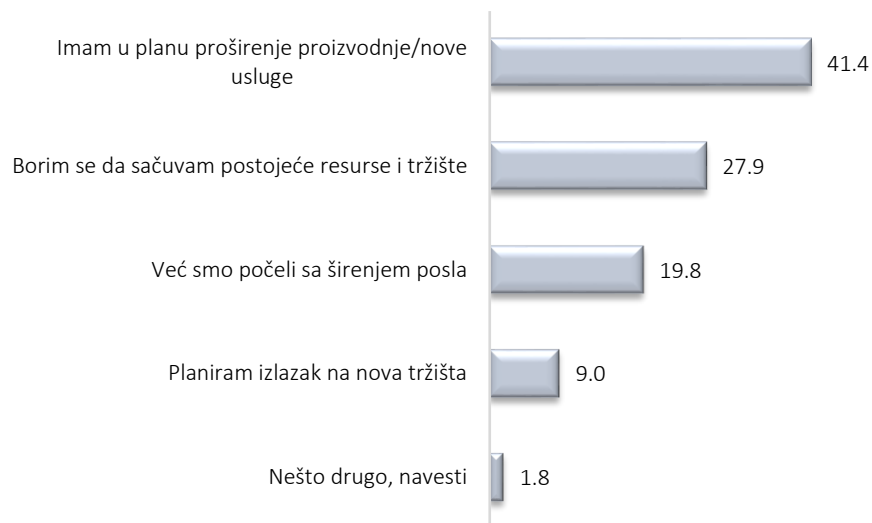
Grafik 6: Kako ocenjujete trenutnu situaciju u privredi? (%)

Na pitanje da iznesu svoje planove za naredni period, 41.4% preduzetnika ima u planu da proširi proizvodnju ili uvede nove usluge. Da sačuva postojeće resurse i tržište, planira njih 27.9%, dok 19.8% već radi na proširenju poslovanja, odnosno njih 9% planira izlazak na nova tržišta.

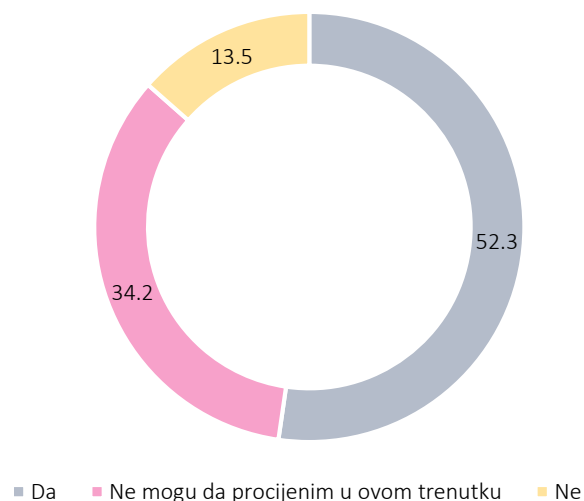
Grafik 7: Kakvi su vaši razvojni planovi u narednih 12 mjeseci? (%)

Povećanje broja zaposlenih ima u planu 52.3% preduzetnika. Za ovaj korak nije spremno 13.5% anketiranih preduzeća.

Kako bi imali u planu nova zapošljavanja, ispitanici koji su odgovorili sa NE, smatraju da bi trebala da se poboljša ekonomska situacija u zemlji kao i da poboljšaju svoje poslovanje ili izađu na inostrano tržište.

Grafik 8: Da li imate u planu zapošljavanje novih ljudi? (%)

Tabela 3: Primarna djelatnost, pozicije za novozaposlene, potrebno znanje i vještine, vrste obuka

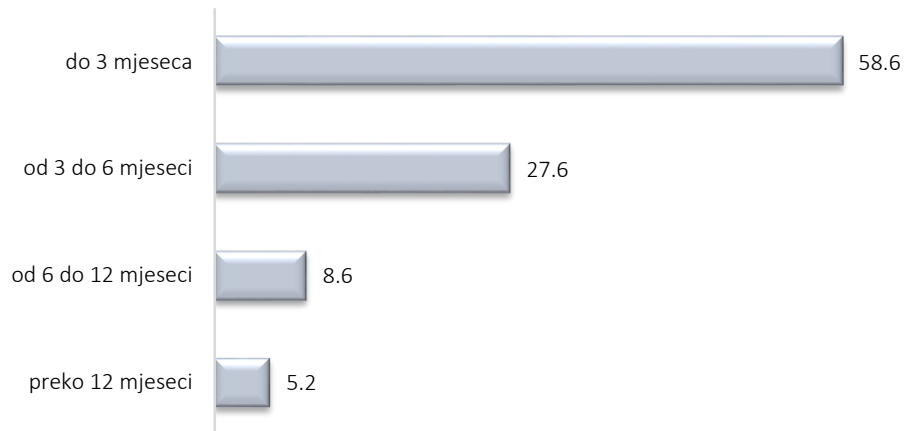
Primarna djelatnost	Pozicije	Znanje i vještine	Vrsta obuke
Konsultantske usluge iz oblasti marketinga i komunikacije	Zaštite životne sredine, Bezbjednosti Zdravlja na radu	Poznavanja zahtjeva navedenih ISO standarda	Osnovnu obuku o navedenim standardima
	Bezbjednosti informacija i ličnih podataka	Komunikacione vještine kao i vještine prenošenja stečenog znanja	Osnovnu obuku o navedenim standardima
	Sektor dizajna	Kreativnost, komunikacija, znanje i kontinuirano učenje	Osnovnu obuku o navedenu poziciju
	Regrutacija	Engleski jezik, tech saviness	Osnove strateškog upravljanja ljudskim resursima
	Web development	Poznavanje potrebnih programskih jezika	Mentorsku podršku senior developera ukoliko je potrebna
	Marketing	Osnove digitalnog marketinga; dobre organizacione vještine, proaktivnost i energičnost u radu	Kompletna obuka
Proizvodnja i prerada	Pozicije za sektore proizvodnje i prerade	Znanje i vještine za navedene oblasti	Kompletna obuka
	Računovodstvo i finansije	Ekonomija	Kurs računovodstva
	Komercijalista	Komunikacija	Kompletna obuka
Informaciono-komunikacione tehnologije	IT podrška i marketing	Poznavanje engleskog jezika	Kompletna obuka
	Knjigovođa	Iskustvo u radu Znanje za navedenu oblast	
Finansijsko računovodstveni i pravni poslovi	Pravnik Knjigovodstvene i administrativne poslove	Poznavanje rada na računaru Poznavanje engleskog jezika Iskustvo u radu	Osnovnu obuku o navedene pozicije

Primarna djelatnost	Pozicije	Znanje i vještine	Vrsta obuke
Trgovina	Dostavljač Digitalni marketing Agent prodaje Proizvodnja	Poznavanje engleskog jezika Poznavanje rada na računaru Sposobnost da se prilagodi uslovima tržišta Vozačna dozvola- B kategorije	Kompletna obuka
Turizam i ugostiteljstvo	Menadžer Konobar	Poznavanje engleskog jezika Iskustvo u ugostiteljstvu Komunikativnost	Kompletna obuka
Umjetnost, zabava i rekreacija	Menadžer, Pravnik	Znanje i vještine za navedene pozicije	Kompletna obuka
Izrada i obrada (drveta, kamena, tekstila)	Šnajder, Stolar Bravar Varioc Lakirer Pomoćni radnik	Znanje i vještine za navedene pozicije Odgovornost	Kompletna obuka
Arhitektonsko projektovanje i dizajn enterijera	Inženjer za praćenje radova na gradilištima Saradnik na Projektima Administracija Office management Marketing Dizajner	Poznavanje engleskog jezika Znanje i vještine za navedene pozicije Odgovornost	Kompletna obuka
Usluge održavanja i servisiranja	Elektroinženjer slabe struje Administracija Prodaja Zanatlija	Poznavanje rada na računaru Znanje i vještine za navedene pozicije	Kompletna obuka

Primarna djelatnost	Pozicije	Znanje i vještine	Vrsta obuke
Frizersko-kozmetičarske usluge	Pozicije za navedene oblasti	Znanje i vještine za navedene pozicije	Kompletna obuka
Građevinarstvo i građevinske usluge	Menadžer Inženjer Na poziciji elektricara i pomoćnika elektricara Komercijalista Staklorezac	Poznavanje rada na računaru Znanje i vještine za navedene pozicije	Kompletna obuka
Prodaja i izdavanje nekretnina	HR Asistent	Znanje i želju za radom	Dvonedeljnu obuku kroz sve sektore preduzeća.
Audio i video produkcija	Grafički dizajner Video montazer Novinar	Posvećenost Kreativnost	Obuku pružaju već zaposleni seniori
Zdravstvene usluge	Medicinska sestra Marketinški stručnjak	Znanje i vještine za navedene pozicije	Kompletna obuka
Štampanje i štamparske usluge	Menadžer Pomoćni radnik u štampariji Dostavljač	Poznavanje rada na računaru Znanje i vještine za navedene pozicije	Kompletna obuka

Od preduzeća koja su učestvovala u kvantativnom istraživanju, njih 72.4% ima osobu koja bi mogla da pruži obuku. Da organizuje obuku u trajanju do 3 mjeseca spremno je 58.6% preduzetnika, do 6 mjeseci spremno je 27.6% preduzetnika. Na duži vremenski period, odnosno do 12 i preko 12 mjeseci, zainteresovano je 8.6% i 5.2% ispitanih preduzetnika.

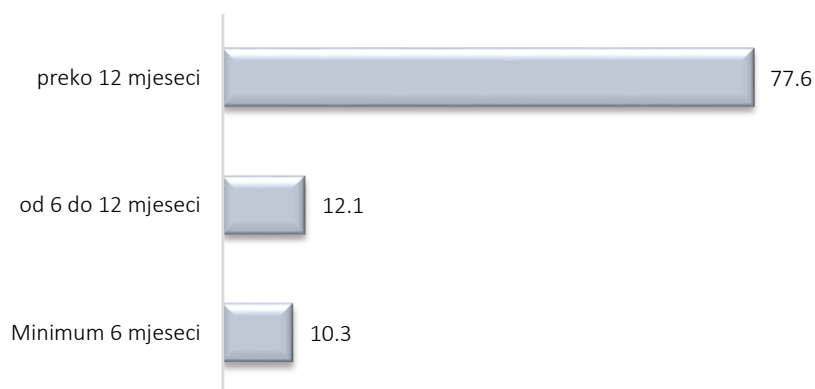
Grafik 9: *Koliko dugo bi obuka trajala? (%)*

Kako bi stvorili adekvatne uslove za nova zaposlenja 63.8% preduzetnika je iskazilo potrebu za novom opremom/materijalima. Od neophodne opreme preduzetnici su naveli računarsku opremu, software i IT opremu u procentu od 48.1%. Takođe su naveli da im je potrebna oprema za proizvodnju (alati i mašine) 21.0%, kao i kancelarijska oprema 11.5%. Pojedini preduzetnici su naveli da im je za otvaranje novog radnog mjesta neophodna nabavka automobila (7.7%).

Preduzetnici koji planiraju nova zapošljavanja, spremni su da posle završene obuke zadrže novog radnika preko 12 mjeseci (77.6%). Na isti korak u period od 6 do 12 mjeseci spremno je 12.1% preduzetnika, a jedan od deset je spreman da zaposli novog ranika na minimum 6 mjeseci.

Grafik 10: *Na koji period ste spremni da zaposlite nove osobe nakon završene obuke? (%)*

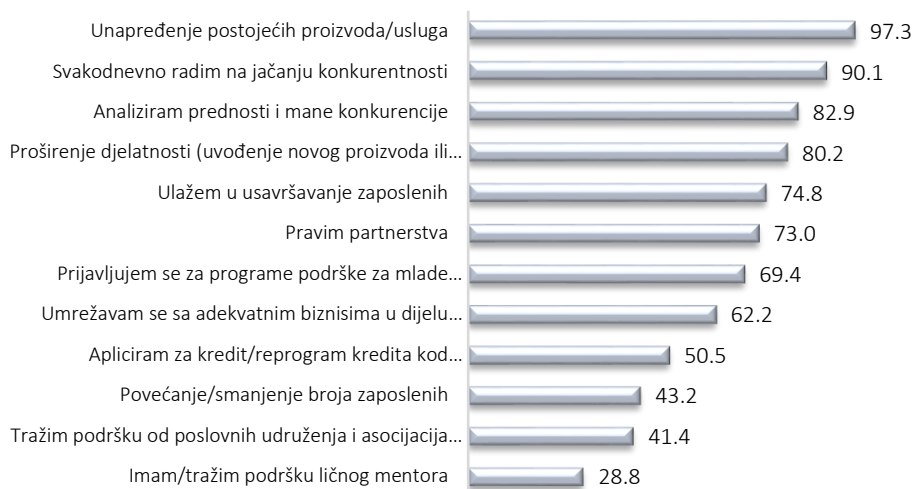
Nedostatak finansijskih sredstava/dostupnost kapitala je izazov sa kojim se suočava tričetrvtine preduzetnika (76.6%). Visoke dažbine (porezi i doprinosi) je drugi izazov sa kojim se preduzetnici suočavaju (62.2%). Takođe, u 61.3% slučajeva je administracija (sporene i komplikovane procedure) sa kojima se najčešće predzetnici suočavaju. Nelojalna konkurencija u prosjeku od 60.4% znatno utiče na poslovanje kao i izostanak podrške okoline (54.1%) i neadekvatna radna snaga (53.2%).

Grafik 11: Sa kojim izazovima se najčešće suočavate prilikom vođenja biznisa? (Ispitanici su imali mogućnost više odgovora, %)

Kako bi prevazišli navedene izazove 97.3% preduzetnika se odlučuje za unapređenje postojećih proizvoda/usluga i svakodnevno radi na jačanju konkurentnosti (90.1%). Značajan broj preduzetnika, njih 82.9%, analizira prednosti i mane konkurencije. Dok njih 80.2% proširuje djelatnost uvođenjem novih proizvoda i usluga. Na korak da uloži usavršavanje svojih zaposlenih odlučuje se njih 74.8%, a kao rješenje za izazove 73.0% preduzetnika uspostavlja nova partnerstva.

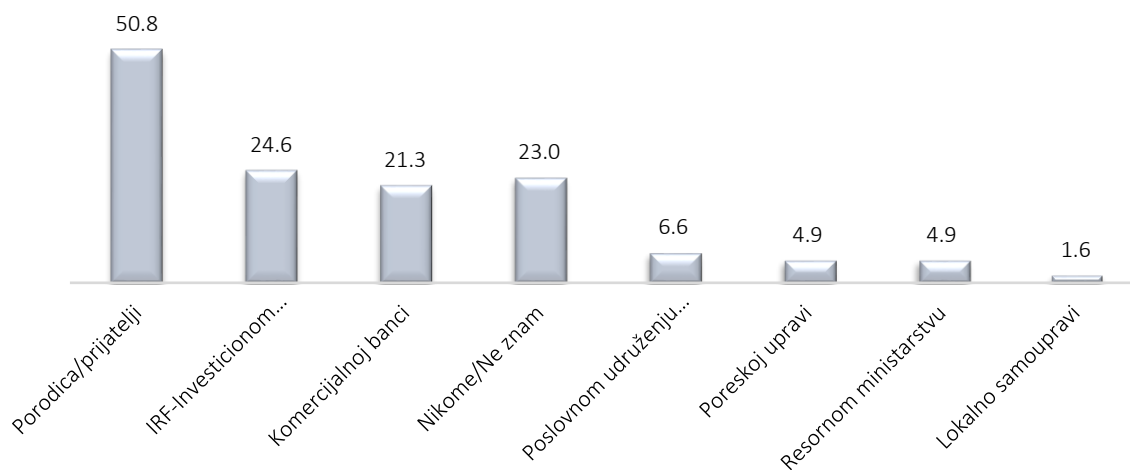
Grafik 12: Šta preduzimate kako biste prevazišli izazove sa kojima se suočavate?
(Ispitanici su imali mogućnost više odgovora, %)

Da bi što lakše prevazišli izazove, preduzetnici su istakli da im je najpotrebija finansijska podrška, obuke/edukacije i stručna radna snaga. U prethodnom periodu 45.0% preduzetnika tražilo je pomoć od institucija iz privatnog ili javnog sektora. Od navedenog broja, svaki drugi ispitanik je bio zadovoljan sa dobijenim odgovorom ili podrškom.

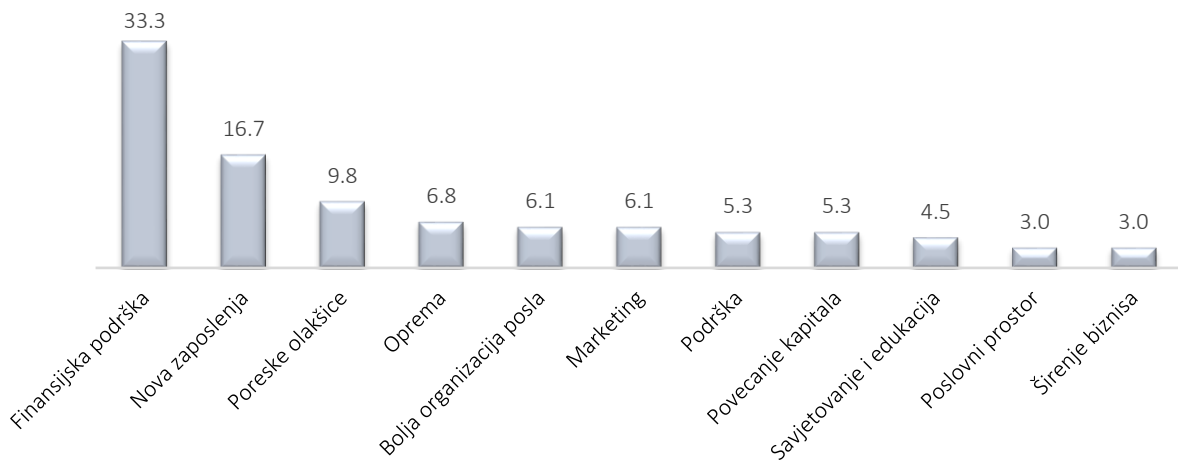
Ukoliko bi bili u situaciji da traže pomoć 50.8% preduzetnika bi se obratili porodici ili prijateljima. Skoro svaki četrti preduzetnik (24.6%) bi tražio pomoć od Investicionog razvojnog fonda (IRF), a 21.3% je navelo da bi se obratilo komercijalnoj banci.

Grafik 13: Ukoliko bi tražili pomoć, kome bi ste se obratili?
(Ispitanici su imali mogućnost više odgovora, %)

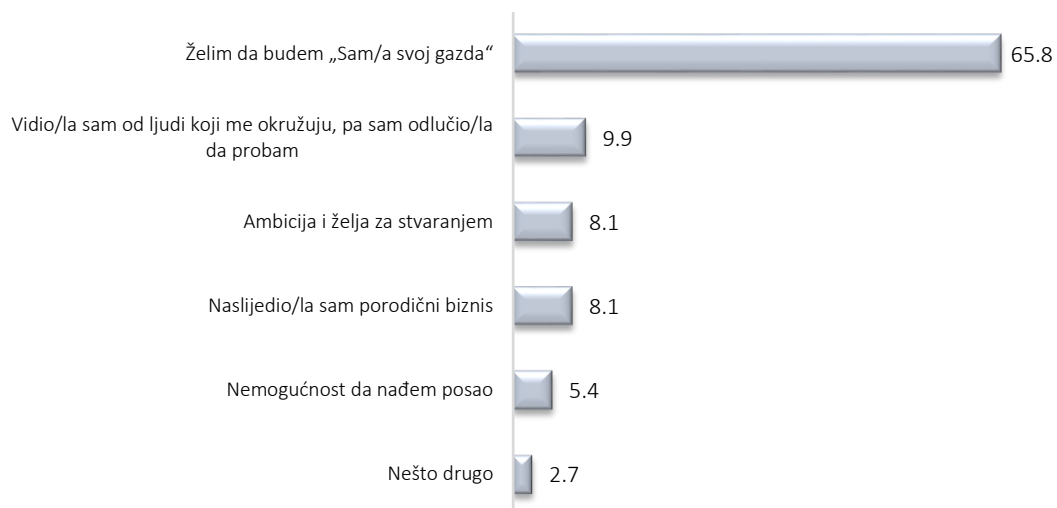
Tri ključne stvari koje bi preduzetnicima pomogle pri oporavku i održivosti poslovanja su: finansijska podrška, nova zaposlenja kao i nove klijente.

Grafik 14: Navedite tri ključne stvari koje bi vam bile korisne za oporavak/nastavak i održivost poslovanja? (Ispitanici su imali mogućnost više odgovora, %)

Na korak da započnu svoj biznis, 65.8% ispitanika se odlučilo zbog želje da bude „Sam/a svoj gazda“ a u 9.9% slučajeva uticali su primjeri iz okruženja. Da krenu da se bave sopstvenim biznisom 8.1% je krenulo jer je naslijedilo porodični biznis ili su imali ambicije i želju za stvaranjem. Nemogućnost da pronađu posao uticalo je u procentu od 5.4%.

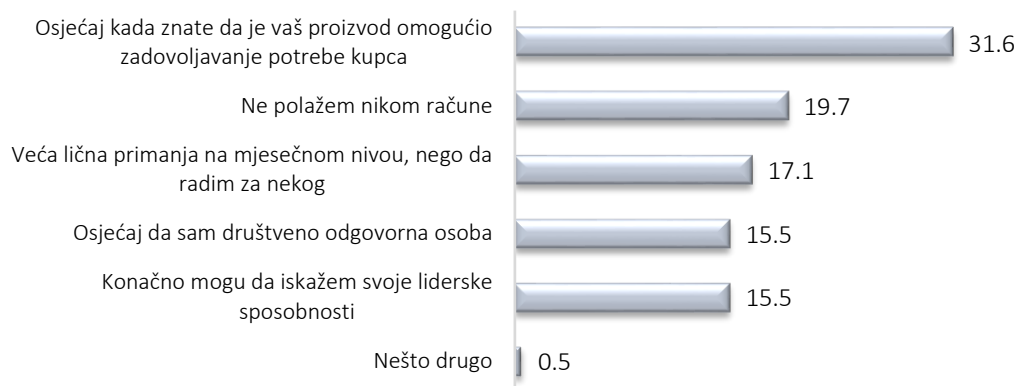
Grafik 15: Šta vas je navelo da započnete svoj biznis (%)

Kao pozitivnu stvar u tome što se bave preduzetništvom ili su vlasnici sopstvenog biznisa, 31.6% je istaklo pozitivan osjećaj kada proizvod omogućuje zadovoljavanje potreba kupaca. Samostalnost u donošenju odluka (19.7%) i veća lična primanja (17.1%).

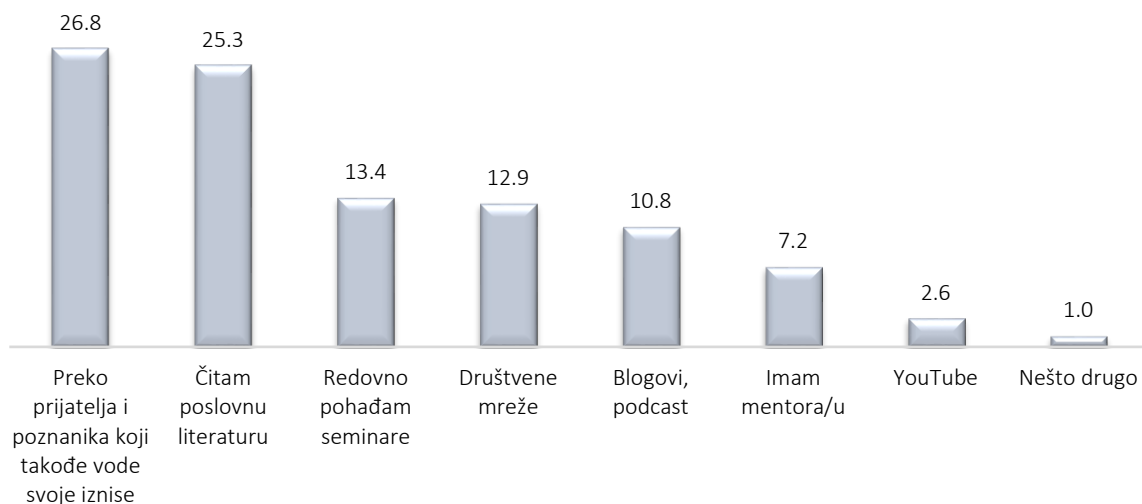
Grafik 16: Šta je pozitivno u tome što ste preduzetnik/vlasnik sopstvenog biznisa?
(Ispitanici su imali mogućnost 2 odgovora, %)

Za svakog drugog preduzetnika (50.5%) privatni biznis predstavlja osjećaj zadovoljstva i ispunjenosti, a da biznis posmatra kao izazov, izjavilo je 34.2% anketiranih preduzetnika.

Upitani na koji način se najčešće edukujete u vezi vođenja biznisa, 26.8% preduzetnika se najčešće obraća prijateljima i poznanicima koji takođe vode svoj biznis. Jedan od četiri čita poslovnu literaturu, dok 13.4% je izjavilo da redovno pohađa seminare ili se edukuje preko društvenih mreža (12.9%).

Grafik 17: Na koji način se najčešće edukujete u vezi vođenja biznisa?
(Ispitanici su imali mogućnost 2 odgovora, %)

ZAKLJUČAK

Na osnovu sprovedenog istraživanja "Istraživanje o potrebama mladih preduzetnika u Crnoj Gori" i analize dobijenih rezultata, projektni tim izdvojio je sljedeće zaključke:

- ✓ Visok procenat preduzetnika (80.2%) već je upoznat sa Programom o besplatnoj dodjeli sredstava za mlade preduzetnike. Takođe, intresovanje za Javni poziv iskazalo je 97.3% preduzetnika.
- ✓ Trenutna situacija u privredi, kako ocjenjuju preduzetnici (58.6%) je veoma teška, dok je zadovoljstvo iskazalo tek 8.1% preduzetnika.
- ✓ Kada je riječ o njihovim planovima, 41.4% njih ima u planu proširenje proizvodnje/nove usluge, a 27.9% njih se bori da sačuva postojeće resurse i tržište.
- ✓ Da su spremni za nova zaspošljavanja, izjasnilo se 52.3% preduzetnika.
- ✓ Preduzetnici su imali mogućnost da se izjasne koje su to pozicije koje su im potrebne, neophodna znanja i vještine kao i vrste obuka (Tabela 3.) Od zainteresovanih preduzetnika, 72.4% ima u svom timu osobu koja bi mogla da pruži obuke, a da sama obuka traje u periodu do tri mjeseca zainteresovan je najveći broj preduzetnika (58.6%).
- ✓ Neophodnost za novom opremom kako bi otvorili nova radna mjesta iskazalo je 63.8% preduzetnika. Od neophodne opreme, potrebna im je računarska oprema, softveri i IT oprema (48.1%), oprema za proizvodnju-alati i mašine (21.0%) i kancelarijska oprema (11.5%).
- ✓ Posle završene obuke 77.6% poslodavaca je spremno da zadrži nove radnike preko 12 mjeseci.
- ✓ Nedostatak finansijskih sredstava/dostupnost kapitala je izazov sa kojim se suočava tri četvrtine preduzetnika (76.6%). Pored toga, visoki nameti i usporena administracija, odnosno spore i komplikovane procedure takođe su izazovi sa kojima se suočavaju u velikoj mjeri.
- ✓ Kako bi prevazišli navedene izazove 97.3% preduzetnika se odlučuje za unapređenje postojećih proizvoda/usluga i svakodnevno radi na jačanju konkurentnosti (90.1%). Zatim, značajan broj preduzetnika (82.9%) analizira prednosti i mane konkurencije, dok 80.2% je uzjavilo da proširuje djelatnost uvođenjem novih proizvoda i usluga.
- ✓ Da bi što lakše prevazišli izazove, preduzetnici su istakli da im je najpotrebija finansijska podrška, obuke/edukacije i stručna radna snaga. U prethodnom periodu 45.0% preduzetnika tražilo je pomoć od institucija iz privatnog ili javnog sektora. Od navedenog broja, svaki drugi ispitanik je bio zadovoljan sa dobijenim odgovorom ili podrškom.
- ✓ Ukoliko bi bili u situaciji da traže pomoć 50.8% preduzetnika bi se obratili porodici ili prijateljima. Skoro svaki četrti preduzetnik (24.6%) bi tražio pomoć od Investicionog razvojnog fonda (IRF), a 21.3% je navelo da bi se obratilo komercijalnoj banci.
- ✓ Na korak da započnu svoj biznis, 65.8% ispitanika se odlučilo zbog želje da bude „Sam/a svoj gazda“ a u 9.9% slučajeva uticali su primjeri iz okruženja.

- ✓ Kao pozitivnu stvar u tome što se bave preduzetništvom, 31.6% je istaklo pozitivan osjećaj kada proizvod omogući zadovoljavanje potreba kupaca. Samostalnost u donošenju odluka (19.7%) i veća lična primanja (17.1%).
- ✓ Za svakog drugog preduzetnika (50.5%) privatni biznis predstavlja osjećaj zadovoljstva i ispunjenosti, a da biznis posmatra kao izazov, izjavilo je 34.2% anketiranih preduzetnika.
- ✓ Uпитani na koji način se najčešće edukujete u vezi vođenja biznisa, 26.8% preduzetnika se najčešće obraća prijateljima i poznanicima koji takođe vode svoj biznis. Jedan od četiri čita poslovnu literaturu, dok 13.4% je izjavilo da redovno pohađa seminare ili se edukuje preko društvenih mreža (12.9%).